

Vergaderjaar 2003–2004

27 061

Meerjarennota emancipatiebeleid

Nr. 21

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 27 februari 2004

De vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid¹ heeft op 29 januari 2004 overleg gevoerd met minister De Geus van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over:

- **het onderzoek «Een bepaald geslacht. Een onderzoek naar regelgeving inzake beroepsactiviteiten waarvoor geslacht bepalend is», het advies op het onderzoek van de Commissie Gelijke behandeling en de reactie op het onderzoek en het advies (SOZA030208);**
- **het rapport «Vrouwen in hogere functies, ontwikkeling benchmark» (SOZA030234);**
- **de inventarisatie emancipatiewebsites (SOZA030309);**
- **de Taskforce «Vrouwen, Veiligheid en Conflict» (SOZA030826);**
- **het verzoek van de voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid reactie VAM inzake Vrouwenvakscholen (SOZA030920).**

Van dit overleg brengt de commissie bijgaand beknopt verslag uit.

Vragen en opmerkingen uit de commissie

De **voorzitter** betreurt het overlijden van Joke Blom en betuigt namens de Kamercommissie haar medeleven aan de nabestaanden.

Mevrouw **Stuurman** (PvdA) stelt de vraag centraal hoe hoog emancipatie op de agenda van het kabinet staat. De minister stelt dat de emancipatie over vier jaar voltooid zal zijn, maar ziet geen kans zijn collega's binnen het kabinet op dit gebied aan te sporen. Er nemen aan het Innovatieplatform slechts twee vrouwen deel. Er zijn ieder jaar minder middelen beschikbaar voor het emancipatiebeleid. Het is verontrustend dat er dit jaar geen aparte beleidsbrief emancipatie is verschenen. Lang niet alle beleidsvoornemens uit het meerjarenplan emancipatie zijn in de begroting 2004 opgenomen evenmin als de nog niet gerealiseerde beleidsvoornemens uit de jaren ervoor. Wanneer verschijnt de voortgangsrapportage over het meerjarenbeleidsplan emancipatie 2000–2004 en wanneer verschijnt er een nieuw meerjarenbeleidsplan 2005/2010?

¹ Samenstelling:

Leden: Noorman-den Uyl (PvdA), Bakker (D66), Bibi de Vries (VVD), De Wit (SP), Van Gent (GroenLinks), Verburg (CDA), Hamer (PvdA), voorzitter, Bussemaker (PvdA), Vendrik (GroenLinks), Mosterd (CDA), Smits (PvdA), Örgü (VVD), Weekers (VVD), Rambocus (CDA), De Ruiter (SP), Ferrier (CDA), ondervoorzitter, Huizinga-Heringa (ChristenUnie), Bruls (CDA), Varela (LPF), Eski (CDA), Koomen (CDA), Aptroot (VVD), Smeets (PvdA), Douma (PvdA), Stuurman (PvdA), Kraneveldt (LPF) en Hirsi Ali (VVD).

Piv. leden: Depla (PvdA), Dittrich (D66), Blok (VVD), Kant (SP), Halsema (GroenLinks), Smilde (CDA), Verbeet (PvdA), Timmer (PvdA), Tonkens (GroenLinks), Omtzigt (CDA), Adelmund (PvdA), Van Miltenburg (VVD), Visser (VVD), Algra (CDA), Lazrak (Groep-Lazrak), Vietsch (CDA), Van der Vlies (SGP), Hessels (CDA), Hermans (LPF), Van Oerle-van der Horst (CDA), Van Dijk (CDA), Wilders (VVD), Van Dijken (PvdA), Blom (PvdA), Kalsbeek (PvdA), Eerdmans (LPF) en Schippers (VVD).

De tot nu toe verschenen stukken hebben niet geleid tot een concreet emancipatieplan. Met een plan van aanpak zonder uitwerking wordt veel tijd en geld verloren. Ook de maatregelen die het kabinet momenteel overweegt en neemt op het gebied van de WW, de WAO, de kinderopvang, de levensloopregeling en het langdurig zorgverlof zullen een negatieve invloed op het emancipatieproces hebben. De levensloopregeling dient voor iedereen toegankelijk te zijn. Het is teleurstellend dat de financieringsregeling voor langdurig zorgverlof is afgeschaft. Wat denkt de minister hiermee te bereiken? Er moet ook op de andere ministeries nog veel gebeuren om het emancipatiebeleid tot hoofdbeleid te maken. De ontwikkeling van een benchmark voor vrouwen in hogere functies en de inventarisatie van de emancipatiewebsites zijn positieve zaken. Toch blijkt uit een zeer recent verschenen rapport dat het aantal vrouwen in de politiek drastisch is afgenomen. De taskforce «Vrouwen, veiligheid en conflict» zal zich de komende drie jaar richten op de rol van vrouwen bij conflictpreventie, conflictoplossing en naoorlogse wederopbouw.

Wanneer verschijnt het werkplan dat voor 1 januari 2004 klaar zou zijn? In het algemene arbeidsmarktbeleid wordt weinig aandacht geschonken aan de specifieke positie van vrouwen. Vrouwen krijgen in dezelfde functies nog steeds minder betaald dan mannen. Wat gaat de minister hieraan doen?

De doelstelling van het kabinet dat meer dan 60% van de vrouwen in 2010 economisch zelfstandig is, zal door de maatregelen die het kabinet neemt niet gehaald worden. Hoe denkt de minister het beleid in de juiste richting te laten gaan? Is hij bereid om bij de evaluatie van de nieuwe Wet werk en bijstand een meting te verrichten naar het effect dat deze wet heeft op de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt?

Het voorstel om een visitatiecommissie gender mainstreaming in te stellen dateert al uit 2001, maar de commissie wordt nu pas in het leven geroepen. Wat is het einddoel van deze commissie? Waar kan de Kamer de minister op afrekenen? Is de minister van plan om de vrouwenorganisaties een rol te laten spelen in de commissie?

De wijze waarop de brief over de vrouwenvakscholen tot stand is gekomen, heeft bij de Kamer tot grote bezorgdheid geleid. Er dient onmiddellijk een onderzoek plaats te vinden. Kan de minister hier bij de staatssecretaris op aandringen?

De heer **Eski** (CDA) is van mening dat het emancipatiebeleid van vrouwen op zeer veel terreinen nog niet voltooid is. Te weinig vrouwen hebben een leidinggevende functie in de top van de overheid en de bedrijven. Hij staat positief tegenover de ontwikkeling van benchmarks. Is de minister bereid om afspraken te maken met de overheid en het bedrijfsleven over het stimuleren en vergroten van het aantal vrouwen in de top?

Het aandeel van vrouwen in het totale personeelsbestand van de rijksoverheid is toegenomen van 34% naar 38%, maar het aandeel van vrouwen in de schalen 15 tot 19 is maar 12%. De overheid moet een voorbeeldfunctie vervullen. Hanteert de minister streefcijfers voor de overheid?

Het percentage vrouwelijke hoogleraren in Nederland is slechts 6%. Hoe denkt de minister een verhoging van dit percentage te gaan bereiken? Ook op het terrein van onderwijs en gezondheidszorg waar de meerderheid van het personeel uit vrouwen bestaat, is het aandeel van vrouwen in topfuncties zeer gering.

Hoe denkt het kabinet de werkgevers ervan te overtuigen dat een evenredige participatie van allochtonen/autochtonen, jong/oud, man/vrouw van belang is voor de kwaliteit van een bedrijf? Ook de sociale partners moeten voldoende vrouwen in de top hebben. Heeft de minister zicht op het aandeel van vrouwen in de werkgevers- en werknemersorganisaties en is hij bereid hierover afspraken te maken?

Hoewel hij een voorstander is van bestuurlijke vernieuwing, blijkt in Europese landen waar de gekozen burgemeester en het districtenstelsel al bestaan het aandeel vrouwen lager te zijn dan bij het huidige systeem in Nederland. Is de minister bereid te onderzoeken wat de consequenties van bestuurlijke vernieuwing zijn voor de politieke participatie van vrouwen in de toekomst om hier in Nederland tijdig op in te kunnen spelen?

Het aandeel van allochtone vrouwen in de top van de bedrijven blijkt slechts 2% of 3% te zijn. Er zijn voldoende afgestudeerde allochtone vrouwen van de tweede generatie. Hoe gaat de minister in de toekomst het aandeel van allochtone vrouwen in topfuncties meten, zodat hierover gericht afspraken kunnen worden gemaakt met werkgevers?

Hij sluit zich aan bij de opmerkingen over de beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen, de taskforce «Vrouwen, veiligheid en conflict» en de emancipatiewebsites. De website is op het gebied van allochtone vrouwen wat mager. Kan de minister deze op dit gebied aanvullen?

Mevrouw **Örgü** (VVD) heeft uit de toespraak van de minister opgemaakt dat hij in de komende drie jaar wil zorgen dat zijn coördinerende rol op het gebied van emancipatie voltooid is en zijn portefeuille emancipatie niet meer nodig is. Hoe kan de Kamer de minister over drie jaar afrekenen op de resultaten van zijn emancipatiebeleid? Er zal nog veel moeten gebeuren in de komende drie jaar, wil men dit onderwerp van de agenda kunnen halen. Zij heeft de meerjarenbeleidsafspraken en de voortgangsrapportage gemist. Welk beleid gaat de minister de komende drie jaar voeren en welk beleid heeft hij in de afgelopen periode gevoerd? De commissie PaVEM gaat zich richten op de emancipatie van etnische vrouwen. Kan de minister zorgen dat het plan van aanpak er snel komt? Kan hij het onlangs verschenen rapport van het SCP over etnische vrouwen naar de Kamer sturen?

Wanneer kan de Kamer de plannen van de visitatiecommissie verwachten? Hoe gaat de minister de onafhankelijkheid van de commissie waarborgen? Zij steunt de minister in zijn streven om de implementatie van de emancipatiedoelen op alle departementen in de komende drie jaar te verwezenlijken en daarmee zijn taak als coördinerend bewindsman overbodig te maken. In het verleden heeft de emancipatiecommissie overleg gevoerd met de ministers van alle departementen over de stand van zaken op het gebied van de mainstreaming van de emancipatietakstellingen per departement. Hoe denkt de minister zijn taak op dit gebied in de komende drie jaar te gaan invullen?

Nederland sluit internationaal gezien de rij als het gaat om vrouwen in hogere posities. Het onderzoek naar vrouwen in hogere posities geeft aan dat er bij de gemeenten, waterschappen en onderzoeksinstellingen weinig belemmeringen voor vrouwen zijn om aan de top te komen. Is een cultuuromslag in deze sector nodig en zo ja, wat gaat de minister doen om deze omslag te realiseren?

Zij sluit zich aan bij de opmerkingen over de beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen en de minimale aanwezigheid van allochtone vrouwen in topposities. Kan de minister in zijn meting ook de deelname van de allochtone mannen in topposities meenemen?

Zij bedankt de minister voor de inventarisatie van de website emancipatie. Kan de minister de website compacter maken?

De heer **Bakker** (D66) is bij lezing van de stukken geschrokken van de bureaucratisering van het debat over emancipatie. De discussie gaat vooral over commissies, subsidies en benchmarks. Het is een beleid van bureaucraten, technocraten en enkele actiegroepen. Er wordt bij het beleid ten onrechte geen gebruik gemaakt van de dynamiek, de ontwikkelingen en de boosheid in de samenleving. Een internationale krant schrijft dat Nederland een «above average gender pay gap» heeft. Er is in de

praktijk ondanks de wet Gelijke behandeling nog geen sprake van gelijkheid in beloning.

Het lijkt hem onzin dat de portefeuille emancipatie over drie jaar niet meer nodig zou zijn. Een beleidsbrief emancipatie ontbreekt. Gelden de doelstellingen van 60% economische zelfstandigheid en 65% arbeidsparticipatie van vrouwen in 2010 uit het meerjarenbeleidsplan 2000 nog steeds? Zo ja, wat doet de minister om deze te verwezenlijken? Hoe gaat hij zorgen dat de armoede in Nederland niet langer geconcentreerd is bij alleenstaande vrouwen? Kan hij in een tussenrapportage in 2005 inzicht geven aan de Kamer in hoeverre de doelstellingen van het meerjarenbeleidsplan 2000 gehaald zijn?

Het middelmanagement in de grote bedrijven loopt leeg, omdat de vrouwen de kinderopvang niet meer kunnen betalen. De regering verschaalt de kinderopvang zonder de werkgevers ertoe te verplichten daar rekening mee te houden. Hij vindt dat kinderopvang een basisvoorziening in daden dient te zijn. Hoe denkt de minister de doelstelling van meer vrouwen in hogere functies te gaan verwezenlijken zonder adequate kinderopvang? Overigens is de kinderopvang ook een zaak van mannen.

Hij is blij dat de visitatiecommissie eindelijk aan het werk gaat. Wat houdt het werk van de commissie in? De departementen blijven zelf verantwoordelijkheid dragen voor het emancipatieproces. Waaraan kan de Kamer de departementen toetsen als zij geen plan van aanpak meer hoeven te maken? Wat zijn de bevoegdheden, het budget en de menskracht van de commissie? Hoe kunnen de resultaten gemeten worden? Hebben de departementen straks de plicht om de commissie op bepaalde data te informeren over hun beleid? Heeft de commissie sancties, bijvoorbeeld openbaarmaking van rapporten? Hoe gaat de minister zijn coördinerende taak invullen? Gaat hij zelf de ministeries bezoeken en daarover rapporteren? Heeft hij prikkels? Hoe zorgt hij ervoor dat het veld erbij betrokken is? Welke bevoegdheden en bestaafing hebben de externe commissies die een rol spelen, zoals PaVEM, de taskforce «Vrouwen, veiligheid en conflict» en het ambassadeursnetwerk? Hij verwacht van de minister meer uitleg over zijn ambities en enthousiasme.

De Kamer dient de hand ook in eigen boezem te steken. De emancipatiewoordvoerders hadden in het verleden regelmatig overleg met de bewindspersonen van alle departementen over hun inspanningen op emancipatiegebied. Hij stelt voor om deze traditie nieuw leven in te blazen.

Hij zet vraagtekens bij een beleid waarbij de Haagse beleidscircuits op een belangrijk niveau in stand worden gehouden maar de grass roots geschrapt worden.

Mevrouw **Kraneveldt** (LPF) merkt op dat emancipatie niet alleen het publieke domein maar ook de privé-sfeer betreft. Emancipatie begint bij jezelf, daarna komt de interactie met je partner, je familie, je vrienden en je werkgever. Het gaat niet aan om mannen van alles de schuld geven, er ligt ook een emancipatietaak bij de vrouwen zelf. Zij heeft niets tegen het adagium van het kabinet tot het nemen van eigen verantwoordelijkheid, maar er is ook een collectieve verantwoordelijkheid om Nederland voor mannen en vrouwen zo goed mogelijk in te richten.

Zij sluit zich aan bij de opmerkingen over de ongelijke betaling van vrouwen en mannen, het gebrek aan betaalbare kinderopvang en het ontbreken van een beleidsbrief voor emancipatie. Die brief is nodig om de stukken die de Kamer van het ministerie ontvangt, in het totale beleid te kunnen beoordelen. Zij is ook niet te spreken over de schamele paragraaf over emancipatie in de begroting.

Zij constateert een gebrek aan commitment van de zijde van de minister en mist het enthousiasme. Uit het benchmarkrapport komt naar voren dat de emancipatie van hoger opgeleide vrouwen in hogere functies nog lang

niet voltooid is. Hoe ziet de minister de stand van zaken met betrekking tot de emancipatie? Hoe ziet hij de invulling van zijn coördinerende rol op het gebied van scholing, dagindeling, levensloop, economische zelfstandigheid en veiligheid? De bezuinigingen die op vele terreinen doorgevoerd moeten worden, vereisen een goede coördinatie van het emancipatiebeleid. Kan de minister de beleidsbrief alsnog aan de Kamer doen toekomen?

Bij de commissie taskforce «Vrouwen, veiligheid en conflict» gaat het vooral om conflictsituaties en oorlogssituaties in andere landen. Het is vanuit een emancipatiestandpunt belangrijk dat Nederlandse vrouwen hulp verlenen aan de vrouwen in die landen, maar vele hulpverlenende instanties doen hier al prima werk. Wat is de betekenis van de taskforce? Zij verzoekt de minister in de langetermijnplanning aandacht te besteden aan een grotere arbeidsparticipatie van ouderen en een hoger geboortecijfer.

Mevrouw **Tonkens** (GroenLinks) spreekt tegen dat emancipatiebeleid niet meer nodig zou zijn, behalve voor allochtone meisjes en vrouwen. Ook het integratiebeleid en het beleid voor ontwikkelingssamenwerking zouden meer succes gehad hebben als daarin meer aandacht besteed was aan de emancipatie van vrouwen. Door vrouwen in ontwikkelingslanden een opleiding te geven worden veel andere problemen op het gebied van gezondheid en overbevolking bestreden. Emancipatie is een ondergeschoven kind, ook op andere departementen. De positie van allochtone meisjes en vrouwen is niet veel anders dan die van autochtonen. Er dient over de hele linie emancipatiebeleid te worden gevoerd. Slechts 2% van de vrouwen bekleedt een toppositie, geweld neemt niet af en de ongelijke beloning bestaat al 30 jaar. Nieuwe problemen vormen de genitale verminking en de lover boys. Slechts 10% van de werknemers in de automatisering is vrouw. Als klein succes kan misschien worden genoemd dat de arbeidsparticipatie van vrouwen in het algemeen toeneemt.

Voor zover het emancipatiebeleid geslaagd genoemd mag worden is dat eerder te danken aan de vrouwen en mannen zelf dan aan het op dit gebied gevoerde beleid. Het emancipatiebeleid is mislukt omdat er weinig aan gedaan wordt. Ook voor onderzoek naar de vraag waarom het is mislukt, wordt geen geld meer uitgetrokken. Zijn de zorgwekkende gegevens over de stagnatie van de emancipatie voor de minister geen reden om een ambitieuze beleidsbrief te maken? Kan de minister alsnog een actualisering maken van het meerjarenbeleidsplan tot 2010, waarin hij aangeeft op welke punten hij afgerekend wil worden over drie jaar? Het paarse kabinet heeft de doelstelling van drie emancipatetaakstellingen per ministerie ingesteld. Deze taakstellingen lopen nu af. Het blijkt dat emancipatiebeleid in de praktijk niet meer leeft bij de ministeries. Is de minister als coördinerend bewindspersoon van plan de bewindslieden van alle ministeries hierop aan te spreken en nieuwe emancipatetaakstellingen te laten formuleren? De visitatiecommissie gender mainstreaming kan een goede aanvulling zijn, maar zij moet niet het werk gaan doen van de minister.

Haar fractie heeft herhaaldelijk zonder succes voorgesteld een emancipatie effectrapportage te maken op het gebied van de bezuinigingen in de zorg en de sociale zekerheid, de levensloopregeling en de Wet maatschappelijke zorg. Waarom wordt niet standaard bij ieder groot voorstel en iedere grote wetswijziging een emancipatie effectrapportage meegestuurd? Op deze wijze worden vermoedens van de Kamer door feiten gestaafd.

Staat de minister nog steeds achter het combinatiescenario, de economische zelfstandigheid van alle vrouwen en het doorbreken van het «glazen plafond»?

Het antwoord van de minister

De **minister** spreekt de hoop uit dat hij samen met de Kamer vandaag een aantal constructieve lijnen naar de toekomst kan uitzetten op het gebied van het emancipatiebeleid. Hij zal proberen duidelijk te maken welk beleid hem voor ogen staat en trachten de vele door de Kamer gestelde vragen te beantwoorden. Hij hoopt in dit debat met de Kamer ook het perspectief naar de samenleving toe meer in te kunnen kleuren. Hij heeft in zijn toespraak ter gelegenheid van «25 jaar emancipatie» teruggeblikt op de vele goede zaken die in deze jaren zijn bereikt. De participatie van vrouwen is toegenomen en de positie van vrouwen in de Nederlandse samenleving is in positieve zin veranderd. Hij heeft in zijn toespraak niet bedoeld te zeggen dat de emancipatie zelf voltooid is, maar meer dat er een moment komt waarop de rol van de coördinerend bewindspersoon emancipatie ten einde is en emancipatie als een geïntegreerd beleidsdoel moet zijn verankerd in de beleidsvelden van alle departementen. Hij streeft ernaar om de bijzondere rol van de coördinerend bewindspersoon voor emancipatie over drie jaar overbodig te maken. Om dat te bereiken zal er in de komende jaren op zijn eigen beleidsterrein maar ook op dat van andere bewindslieden nog het nodige moeten veranderen. Emancipatie is een maatschappelijk proces dat door de overheid gestimuleerd en geproclameerd kan worden, maar het is ook voor een groot deel cultuur. Emancipatiebeleid is daarmee een combinatie van overheidsbeleid op regelingen en beïnvloeding van de cultuur. Emancipatie op zich is nooit voltooid. Er zullen altijd verschillen blijven bestaan. Het gaat erom of deze verschillen naar hun aard rechtvaardig zijn of niet. In het laatste geval is er vaak een lange weg te gaan voor deze verschillen zijn weggevoerd. Emancipatie is een taak voor iedereen: mannen, vrouwen, sociale partners, bedrijven en overheid.

Zijn coördinerende rol ten opzichte van de andere ministeries speelt zich af op vele terreinen. Hij heeft samen met de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie een plan van aanpak emancipatie en integratie aan de Kamer gezonden. Overigens heeft hij als minister voor emancipatie in de eerste periode van zijn beleid wel de ministeriele eindverantwoordelijkheid gehad, maar de staatssecretaris had de uitvoering van het emancipatiebeleid toen in zijn portefeuille. Zijn persoonlijke bemoeienis dateert dus pas van na mei 2003.

Er bestaat enige verlegenheid over de term emancipatie. Op het departement van Economische Zaken heeft de staatssecretaris dit thema voortvarend opgepakt. Maar ook op vele andere terreinen zoals de landbouwsector, het onderwijs, het benoemingenbeleid bij Binnenlandse Zaken, de krijgsmacht en Buitenlandse Zaken is nog veel te doen op het gebied van emancipatie. Een coördinerend bewindspersoon voor emancipatie houdt het gevaar in dat de andere bewindslieden zich niet druk maken om het emancipatiebeleid op hun eigen departement. Hij ondervindt bij de departementen die hij op hun beleid aanspreekt, zeer wisselende reacties, waarbij hij met een antwoord in de zin dat emancipatie het terrein van de coördinerend bewindspersoon is, geen genoegen neemt. Alle departementen dienen rekenschap af te leggen van hun beleid op dit gebied, waarbij hij ernaar streeft dat het beleidsdoel emancipatie op de verschillende departementen over drie jaar zodanig verankerd is dat zijn rol als coördinerend bewindspersoon niet meer nodig is. Hij zal aan het eind van deze kabinetsperiode beoordelen of dit proces op de departementen voldoende gevorderd is en de functie van coördinerend bewindspersoon inderdaad overbodig is geworden.

Het gaat om de verantwoording over het totale kabinetsbeleid. Het emancipatiebeleid moet zijn verankering vinden bij alle leden van het kabinet en bij de verschillende departementen. Zelfs al zou een coördinerend bewindspersoon voor emancipatie over drie jaar niet meer nodig zijn, dan

zal op zijn ministerie de emancipatie op de arbeidsmarkt en in de sociale zekerheid op de agenda blijven staan.

Het gelijkheidsbeginsel is in de rechtsregels op het gebied van arbeidsrecht en sociale zaken al gerealiseerd, maar deze regels blijken in de praktijk voor vrouwen niet gelijk uit te werken. Hij staat voor de moeilijke taak om het gelijkheidsbeginsel in de praktijk van de sociaal-economische werkelijkheid doorgevoerd te krijgen. De ongelijkheid op het gebied van de beloning en de oververtegenwoordiging in bepaalde sectoren van de sociale zekerheid zijn daarbij in het oog springende zaken.

Hij heeft zich in eerste instantie verdiept in de vraag wat de kernpunten op de emancipatieagenda voor de komende jaren moeten zijn. Hij heeft de behoefte om naast on going business een aantal prioriteiten aan te wijzen. Beleidsartikel 12 in de begroting mag gelezen worden als beleidsbrief emancipatie. Hierin staat dat zijn eerste prioriteit de verbetering van de positie van allochtone vrouwen is. Daarbij wordt gefocust op de gebieden arbeidsparticipatie en economische zelfstandigheid, rechten en veiligheid, en besluitvorming. De zeer grote achterstand op dit gebied vraagt om een sterke overheidsbemoeienis. Deze beleidsprioritering betekent overigens niet dat hij de emancipatie van de autochtone vrouwen als voltooid beschouwt.

Het feit dat de beleidsbrief emancipatie een plaats gekregen heeft in de SZW-begroting onder artikel 12, zou geïnterpreteerd kunnen worden als een signaal dat emancipatie een integraal onderdeel van de begroting uitmaakt. Hij vindt de vorm van de emancipatiebeleidsbrief minder belangrijk dan de inhoud.

Hij draagt de volle verantwoordelijkheid voor het verwezenlijken van de beleidsdoelstellingen van het meerjarenbeleidsprogramma emancipatie, dat nog steeds van kracht is en loopt van 2000 tot en met 2010. Hij is van plan om in 2005 een voortgangsrapportage over het meerjarenbeleidsprogramma aan de Kamer te presenteren.

Er is op de middelen voor emancipatie als zodanig niet bezuinigd. De discussie zal zich moeten richten op de vraag aan welke zaken de middelen het beste besteed kunnen worden.

Het kabinet acht het van belang dat het recht op langdurig zorgverlof wettelijk wordt verankerd. De financiering van het langdurig zorgverlof zal haar beslag krijgen in de levensloopregeling.

Samen met de collega's van Defensie, Buitenlandse Zaken en Binnenlandse Zaken heeft de minister de taskforce «Vrouwen, veiligheid en conflict» voor drie jaar geïnstalleerd. Het werkplan van de taskforce wordt verwacht eind februari 2004. De werkzaamheden betreffen onder andere het ontwikkelen van trainingsmateriaal voor militair personeel en politiepersoneel. Het gaat om het geven van meer aandacht aan genderaspecten en het integreren van een genderparagraaf in de operatiebevelen. Ook dient te worden geanalyseerd en geïnventariseerd welke kennisexpertise en materialen bij de betrokken overheden en NGO's aanwezig zijn. Tijdens werkbezoeken is gebleken dat de krijgsmacht bij operaties in andere delen van de wereld vaak geen raad weet met bepaalde situaties en dat het contact met de plaatselijke vrouwelijke bevolking moeilijk is. Meer vrouwen in de krijgsmacht en bij de politie kan bijdragen aan het verbeteren van de communicatie met vrouwen in andere landen. Hij is blij met de goede samenwerking met de collega's van Defensie, Buitenlandse Zaken en Binnenlandse Zaken aangaande deze taskforce. Hij verwacht hier veel van. De overheid is op dit terrein nog nooit actief opgetreden. De actiepunten en de verhouding met de verschillende departementen zullen in het werkplan aan de orde komen.

Bij de kwestie van de gelijke beloning gaat het voornamelijk om de vraag of vrouwen en mannen die in de praktijk hetzelfde werk doen, ook hetzelfde betaald krijgen. Hij heeft met de commissie Gelijke behandeling een gesprek gehad over de preventieve en beleidsadviserende rol die zij kan vervullen voor de overheid en de bedrijven. Er is een instrument

ontwikkeld om via een quick scan eventuele genderverschillen in het beloningsbeleid op te sporen. Hij wil over de kwestie van de gelijke beloning ook een gesprek voeren met de sociale partners.

De visitatiecommissie zal bestaan uit personen die onafhankelijk zijn. De visitatiecommissie zal ook met de vrouwenorganisaties spreken, omdat zij een belangrijke input kunnen leveren.

De doelen en de meetpunten zullen in de werkzaamheden van de commissie scherp geformuleerd moeten worden. Hij heeft hierover al gesproken met de beoogd voorzitter van de commissie en zijn ambtenaren. De installatie van de commissie zal in april plaatsvinden. Ook het werkplan van de commissie zal tegen die tijd aan de Kamer gezonden worden. Hierover kan vervolgens een debat plaatsvinden. De streefcijfers uit het meerjarenbeleidsplan gelden als handvat voor de commissie.

De visitatiecommissie zal om te beginnen een toets uitvoeren op de beleidsstukken van de departementen, maar zij zal ook het gerealiseerde en het te realiseren beleid per departement onder de loep nemen. Zijn voorlopige oordeel is dat de uitkomsten van de toets op de voortgang bij de departementen op basis van de visitatie ook aan de Kamer gezonden moeten worden. De visitatiecommissie zal in de eerste ronde per departement een eerste oordeel geven over het emancipatiebeleid van de betreffende minister en staatssecretaris. Dit eerste oordeel zal, vergezeld van de conclusies van de betreffende minister aan de Kamer worden aangeboden. Het lijkt hem een goede constructie dat de betreffende Kamercommissie vervolgens over het emancipatiebeleid van gedachten wisselt met de betreffende minister. Hij vindt het belangrijk dat de ministers en staatssecretarissen vanuit hun eigen verantwoordelijkheid voor het emancipatiebeleid in een debat rekenschap afleggen aan de betreffende Kamercommissie.

Hij zal daarnaast als coördinerend bewindspersoon voor emancipatie de uitkomsten van het integrale beeld van alle departementen aan de Kamer toezenden vergezeld van zijn eigen conclusies over de totale stand van zaken op emancipatiegebied. Het voorlopige beeld dat ontstaat op basis van de uitkomsten van de eerste ronde van de visitatiecommissie zal in de loop van de eerste helft van 2005 aan de Kamer gepresenteerd worden. Dit moment zal een eerste meetpunt zijn, waarbij actiepunten geformuleerd kunnen worden ter verbetering. Hij streeft ernaar dat tijdig voor het einde van de kabinetsperiode de tweede ronde van de visitatiecommissie voltooid zal zijn. Op dat moment kan dan het debat gevoerd worden over de vraag of de emancipatie inderdaad voldoende verankerd is bij de verschillende departementen, waardoor zijn rol van coördinerend bewindspersoon overbodig is geworden.

Hij zal bij het verschijnen van het werkplan van de visitatiecommissie zijn definitieve oordeel geven over de vorm waarin het debat over de uitkomsten van de toets van de visitatiecommissie tussen bewindspersonen en Kamer dient plaats te vinden.

De staatssecretaris van SZW heeft de brief over de gang van zaken bij de vrouwenvakscholen beantwoord. Uit de monitoringsgegevens blijkt niet dat er reden is tot ongerustheid. Er is toegezegd dat genoemde aandachtspunten bij de vaststelling van de subsidie zullen worden betrokken.

Uit het onderzoeksrapport «Vrouwen in hogere functies, ontwikkeling benchmark» blijkt dat er een zelfanalyse moet komen van de verschillende werkgevers en instellingen die veel te weinig vrouwen in de top hebben. Uit een gesprek met het internationale netwerk van women leaders is gebleken dat veel ondernemingen en overheden met de mond belijden dat er voor vrouwen geen belemmeringen zijn naar de top, terwijl er in de praktijk desondanks veel te weinig vrouwen in de top zitten. Er moet voortdurend aandacht zijn voor de belemmeringen die vrouwen onderkennen op dit gebied. Hij wil graag meewerken aan iedere effectieve actie

op dit punt. Er zal in maart 2004 een onderzoek worden gepresenteerd naar het personeelsbeleid van de overheid.

Hij heeft daarnaast goede ervaringen met het ambassadeursnetwerk van «Vrouwen naar de top». Vorige maand is het tweede netwerk overheid/bedrijfsleven afgesloten en voorbereidingen voor een derde netwerk zijn in gang gezet. Het ambassadeursnetwerk van «Vrouwen naar de top» heeft ook een cultureel effect.

Ook het ESF-programma MIXED waar 30 bedrijven aan meedoen, is specifiek gericht op «Vrouwen naar de top».

De rolverdeling tussen mannen en vrouwen zoals die thuis plaatsvindt, blijkt verder in de praktijk een concrete belemmering om vrouwen naar de top te krijgen. Het project «mannen in de hoofdrol» spreekt mannen aan op de rol die zij samen met vrouwen kunnen spelen in de taakverdeling. Er loopt een project samen met VNO/NCW, waarin jonge directeurs proberen een cultuurdoorbraak te bewerkstelligen met betrekking tot het aspect «mannen in de hoofdrol». Het is inderdaad een feit dat de vrouwen in vele andere landen beter vertegenwoordigd zijn in de top dan in Nederland.

Hij weerspreekt de stelling dat zijn beleid te weinig ambitieus zou zijn. De streefcijfers voor de verschillende groepen vrouwen aan de top zijn weergegeven op bladzijde 71 van het Meerjarenbeleidsplan. Het streven is om in 2010 het kabinet en de Eerste Kamer voor de helft uit vrouwen te laten bestaan. Ook de politieke partijen hebben hierin een verantwoordelijkheid. Het aandeel vrouwen bij de overheid is in de afgelopen vier jaar van 34% gestegen naar 38%. Het percentage vrouwen in hogere functies steeg van 8% in 2000 naar 12% in 2003. Dit percentage zal moeten opschuiven naar 16 tot 18 in 2004 en 25 tot 30 in 2010. De streefcijfers voor vrouwen in de top-100 van het bedrijfsleven lopen van 4% in 2000 naar 8% in 2004 naar 20% in 2010. Een aantal van de ingezette instrumenten heeft in de afgelopen jaren tot groei geleid. Het onderzoek dat in maart 2004 uitkomt zal leren of de overheid als werkgever een tandje moet bijzetten. Hij zal dit punt ook met de sociale partners bespreken en daarbij benadrukken dat zij op hun terrein een eigen verantwoordelijkheid hebben.

De doelstelling van de vrouwenparticipatie in 2010 is in het meerjarenbeleidsplan op 65% gesteld. Deze is nu ongeveer 56%. De doelstelling voor de economische zelfstandigheid van vrouwen staat in het meerjarenbeleidsplan in 2010 op 60% en is nu ongeveer 38%. Hier valt dus nog veel te doen. De participatie van 56% ligt in de buurt van de Lissabon-doelstelling. Er moet echter gelet op de vergrijzing veel meer gedaan worden. De participatiegraad van jongere vrouwen is goed, maar de participatie van oudere vrouwen zal hoger moeten worden. Hij vindt de suggestie om op de lange termijn meer aandacht aan het geboortecijfer te besteden zeer origineel. Hij zal bij de bespreking van de voortgangsrapportage over het meerjarenbeleidsplan in 2005 op deze zaken terugkomen. Hij zal bij de evaluatie aan de hand van de metingen op het punt van de participatie en de economische zelfstandigheid van vrouwen, bekijken of het tempo en de maatvoering voldoende zijn om de doelstelling in 2010 te halen. Overigens is er geen sprake van een neerwaartse spiraal in de cijfers.

De minister van Onderwijs voert aan de hand van de Wet evenredige vertegenwoordiging een beleid om universiteiten en fondsen te stimuleren om meer vrouwen aan te stellen in de hoogste schalen, universitair hoofddocent en hoogleraar. Het succesvolle Aspasiaprogramma is een goed voorbeeld van dit beleid. Vrouwen dringen in bepaalde sectoren van de wetenschap gemakkelijker door dan in andere.

De bestuurlijke vernieuwing valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties. De vraag naar de voor- of nadelen van een gekozen burgemeester voor de participatie van vrouwen in deze functie moet daarbij nadrukkelijk worden meegenomen. De visitatiecommissie kan hier heilzaam werk verrichten.

Het streven om meer allochtone vrouwen naar de top te krijgen is binnen het derde ambassadeursnetwerk «Vrouwen naar de top» als thema aangegeven. Dat spoort met de hoofdprioriteit die hij als coördinerend bewindsman zelf heeft gesteld. Ook de deelname van allochtone vrouwen op lagere niveaus in de besluitvorming is van belang. Er moet op de lagere niveaus voldoende kritische massa komen om doorstroming naar de top mogelijk te maken. Hij wijst ook op de specifieke MIXED-pilots voor deze groep.

Het convenant «Herintredende vrouwen» en de ambitie om via de vrouwenvakscholen de weg van allochtone vrouwen naar hogere functies te vergemakkelijken, hebben ertoe geleid dat de Calder-groep de verantwoordelijkheid heeft gekregen om het instrument vrouwenvakscholen te handhaven met als doel de positie van kansarme vrouwen op de arbeidsmarkt te verbeteren.

De minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie en hij hebben ingestemd met het voorstel van de commissie-PaVEM om te starten met een oriëntatieronde bij de gemeenten. De commissie wil samen met de gemeenten de mogelijkheden bekijken en eventuele signalen van het lokale niveau overbrengen naar het rijksniveau. Het plan van de commissie zal in februari verschijnen.

Het onderzoek van het SCP dat vorige week is uitgekomen, zal een dezer dagen de Kamer bereiken. Het rapport laat een aantal serieuze knelpunten zien.

Er is ook aan de emancipatie van allochtone mannen nog het nodige te doen. Bij deze groep heeft de rolverdeling tussen mannen en vrouwen een eigen problematiek. Hij zal apart schriftelijk antwoord geven op de vraag over het aantal allochtone mannen in topposities. Uit gesprekken met allochtone vrouwengroepen blijkt telkens dat het inzichtelijk maken van zaken aan de hand van bepaalde voorbeelden enorm belangrijk is evenals de garantie dat de vrouwen hun verhaal ergens kwijt kunnen zonder dat zij risico's lopen.

Hij heeft goede nota genomen van de opmerking dat de website over emancipatie overzichtelijker moet worden en dat de informatie over allochtone vrouwen erg mager is.

Hij kan de opmerking dat in het nieuwe subsidiebeleid de grass roots geschrapt worden, niet beamen. De doelgroep wordt in de nieuwe subsidieregeling emancipatieprojecten juist nauwer betrokken. De subsidieaanvragen moeten in samenwerking met de doelgroep worden ingediend en uitgevoerd.

Er zal over de nota over huiselijk geweld die hij samen met de minister van Justitie en de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport naar de Kamer heeft gestuurd, een apart algemeen overleg plaatsvinden. De emancipatie effectrapportage is een middel dat per beleidsterrein gehanteerd kan worden. Hij heeft ervan afgezien om een dergelijke rapportage verplicht te stellen als een vast procedureel onderdeel op ieder beleidsterrein, omdat hij dit middel alleen wil inzetten waar nodig. De visitatiecommissie moet bekijken op welke beleidsterreinen een dergelijke rapportage relevant is.

Het is bij het kiezen van combinatiescenario's erg belangrijk te weten wat de wens van de burgers zelf is op dit vlak. De combinatiemogelijkheid arbeid/zorg, de nieuwe levensloopregeling en de nieuwe wet basisvoorziening kinderopvang zullen in dit opzicht van groot belang zijn voor mannen en vrouwen. De nota over het aanvullend initiatief dagindeling komt in het tweede kwartaal 2004 naar de Kamer. De ambitie is om hier zo mogelijk ESF-middelen op in te zetten.

Nadere gedachtewisseling

Mevrouw **Stuurman** (PvdA) kan zich vinden in de aanpak van de minister om de allochtone vrouwen bij de emancipatie een voorrangspositie te geven maar heeft geen duidelijk beeld gekregen van de wijze waarop de minister de zaken verder wil gaan aanpakken. Door het opnemen van de emancipatiebeleidsbrief in de begroting bestaat de kans dat aan emancipatie minder aandacht wordt besteed.

Zij is verheugd over de toezegging dat de minister in 2005 een voortgangsrapportage over het emancipatiemeerjarenbeleidsplan aan de Kamer zal sturen.

Zij verzoekt de minister de commissie Gelijke behandeling een prominente rol te geven bij de pogingen de beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen op te heffen en dit niet alleen aan sociale partners over te laten.

De situatie bij de vrouwenvakscholen is veel schrijnender dan de minister en de staatssecretaris beseffen. Kan de minister hierover meer informatie inwinnen en zo nodig actie ondernemen?

Zij wacht het werkplan van de visitatiecommissie af.

De heer **Eski** (CDA) vindt het positief dat de minister in 2005 een tussenrapportage aan de Kamer zal sturen, waardoor het mogelijk wordt om waar nodig bij te sturen om de doelstellingen te halen.

Kan de minister het thema «bestuurlijke emancipatie van vrouwen» nogmaals bij zijn collega's onder de aandacht brengen? Kan hij een methode bedenken om per sector het aandeel van allochtone vrouwen te meten? Kan hij de Kamer per brief inlichten over het aandeel allochtone vrouwen in hogere posities bij maatschappelijke organisaties?

De heer Eski deelt de opvatting dat de arbeidsparticipatie van vrouwen bevorderd dient te worden in verband met de vergrijzing.

Mevrouw **Örgü** (VVD) vindt het stellen van prioriteiten noodzakelijk om de Kamer in staat te stellen te toetsen in hoeverre de minister zijn doelstellingen waarmaakt. Kan de minister in een brief zijn plannen concretiseren met betrekking tot de kernpunten emancipatie allochtone vrouwen, economische zelfstandigheid vrouwen, mannen in de hoofdrol en meer vrouwen naar de top?

Zij is blij met de toezegging dat de minister de Kamer een brief zal sturen over het percentage allochtone mannen in de top.

De heer **Bakker** (D66) vindt dat de minister nog heel veel zaken moet concretiseren. Hij is blij met de toezegging over het verschijnen van de voortgangsrapportage in 2005. Hij is niet enthousiast over het opnemen van de beleidsbrief bij artikel 12 van de begroting. Hij zou graag ieder jaar een apart debat voeren over de brief.

Kan de minister de collega's die vinden dat emancipatie een zaak van de coördinerend bewindsman is, aangeven bij de Kamer?

Hij vindt het tot slot idioot dat er na twintig jaar discussie nog steeds geen zwangerschapsverlof voor Kamerleden en geen kinderopvang voor Kamerleden, medewerkers en journalisten bestaat.

Mevrouw **Kraneveldt** (LPF) vindt dat emanciperen op verschillende niveaus moet gebeuren. De Kamer heeft de neiging om op alle niveaus de beste benchmarks en de beste streefcijfers te eisen en de minister daarop af te rekenen. Om hoge cijfers aan de top te realiseren, is het zaak om onderaan een goede voedingsbodem te scheppen. Er moeten soms pijnlijke keuzes worden gemaakt. De Kamer kan niet alles perfect doen. Dit valt niet alleen aan de minister te verwijten.

Zij is van mening dat emancipatie van allochtone vrouwen en meisjes een belangrijke sleutel is tot integratie en een betere samenleving.

Mevrouw **Tonkens** (GroenLinks) zou de beleidsbrief graag apart agenderen. Zij zou daarbij graag een aanvullende notitie ontvangen, waarin de relatie wordt gelegd tussen de beleidsbrief en het meerjarenbeleidsplan. Kan de minister daarin de vraag beantwoorden wanneer hij vindt dat de coördinerend bewindspersoon overbodig is geworden? Zij ontvangt graag schriftelijk antwoord op de vraag of de minister een emancipatie effectrapportage wil uitvoeren op de bezuinigingen in de zorg en de sociale zekerheid, de levensloopregeling en Wet de maatschappelijke zorg en zo nee, waarom niet. Kan de minister een plan van aanpak maken voor het bereiken van een grotere economische zelfstandigheid van vrouwen? De discrepantie tussen het huidige cijfer en het streefcijfer in 2010 is erg groot.

De **minister** vraagt de Kamer de bron van de berichtgeving over de schrijnende situatie bij de vrouwenvakscholen aan te geven. Hij zal alert blijven op de bestuurlijke participatie van vrouwen. Ook de ondervertegenwoordiging van allochtone vrouwen in maatschappelijke organisaties is een punt van grote zorg. Het is goed om de benchmark ook aan deze organisaties voor te houden. Hij zal zich beraden op de vraag om een brief aan de Kamer te sturen over de concrete aanpak van de vier speerpunten allochtone vrouwen, economische zelfstandigheid, mannen in de hoofdrol en meer vrouwen naar de top en hierop schriftelijk een antwoord geven. Hij vindt de discussie over de inhoud van de emancipatiebeleidsbrief belangrijker dan de verpakking, maar hij zal in de toekomst in de introductie van de sociale nota over de ambities op het gebied van emancipatie duidelijk de plaats aangeven waar de voortgang beschreven staat. Hij vindt het overbodig om een brief aan de Kamer te sturen die de relatie tussen de emancipatiebeleidsbrief en het meerjarenbeleidsplan moet verduidelijken. De Kamer heeft alle stukken in haar bezit. Hij is graag bereid om hierover met de Kamer te debatteren. Hij zal het antwoord dat hij in eerste termijn al heeft gegeven op de vraag wanneer een coördinerend bewindspersoon niet meer nodig zal zijn, voor alle duidelijkheid herhalen. Er zal aan de hand van de eindrapportage van de coördinerend bewindspersoon en de resultaten van de tweede ronde van de visitatiecommissie, tijdig voor de beoogde einddatum van deze regeerperiode, een discussie met de Kamer over deze zaak gevoerd worden. Hij zal daarbij een antwoord geven op de vraag of het emancipatiebeleid, zoals door de regering en de coördinerend bewindspersoon ingezet en zoals in het meerjarenbeleidsplan beschreven, in voldoende mate verankerd is in het beleid van de verschillende ministeries. Hij zal zich beraden op het nut van een emancipatie effectrapportage bij het wetsvoorstel levensloopregeling dat in de loop van 2004 naar de Kamer zal komen. Op de twee andere onderwerpen dienen zijn collegae te worden aangesproken.

De voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Hamer

Adjunct- griffier van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Post